

Тарас Романович **ВОЙТЮК**

доктор філософії з права, старший викладач, Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна" (Дубенська філія)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5534-417X>

e-mail: vtr.vvl@gmail.com

КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ВІДМОВИ ВІД ВИКОНАННЯ ПРАВОВОГО ОБОВ'ЯЗКУ ТА БЕЗДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено аналізу понять «відмова від виконання правового обов'язку» та «бездіяльність» у кримінальному праві України, визначенню критеріїв їх розмежування та виявленню проблем правозастосування. Об'єктом дослідження є ознаки цих форм поведінки, предметом – їх об'єктивні та суб'єктивні характеристики. Застосовано діалектичний, формально-логічний, системний, порівняльно-правовий та конкретно-соціологічний методи. Встановлено, що відмова має активний і демонстративний характер, а бездіяльність – пасивну форму невиконання обов'язку. Запропоновано рекомендації з уніфікації підходів у судовій практиці та законодавчого закріплення дефініції.

Ключові слова: відмова від виконання правового обов'язку, бездіяльність, критерії розмежування, кримінальна відповідальність, об'єктивні та суб'єктивні ознаки, кримінальне право України, судова практика, міжнародно-правові стандарти

ВСТУП

Чітке та науково обгрунтоване розмежування понять «відмова від виконання правового обов'язку» та «бездіяльність» у кримінальному праві України належить до кола найбільш актуальних проблем як для теоретичної доктрини, так і для практики правозастосування. Незважаючи на наявність окремих спільних ознак, ці форми суспільно небезпечної поведінки мають різну правову природу, що зумовлює істотні відмінності у способі їх прояву, часових характеристиках та психологічному змісті. Неправильне ототожнення відмови та бездіяльності призводить до помилок у кваліфікації діянь, що підриває принципи законності, справедливості та індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Проблематика чіткого визначення меж між цими формами поведінки неодноразово ставала предметом досліджень українських науковців. Зокрема, О. Удовиченко аналізував кримінальну відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, однак дослідження зосереджено переважно на конкретному складі злочину без комплексного порівняння з відмовою від виконання обов'язку. К. Оробець вивчав ухилення від прийняття на військову службу, проте його підхід не охоплює ширшого кола обов'язків, визначених іншими нормами Кримінального кодексу України (ККУ) [9; 12]. Інші автори також наводять лише фрагментарні висновки з окремих аспектів відмови чи бездіяльності, але немає системного аналізу, що враховує міжнародно-правові стандарти та сучасну судову практику.

Наукова новизна цього дослідження полягає у формуванні комплексної системи критеріїв розмежування зазначених форм поведінки на основі поєднання доктринальних підходів, законодавчих положень, міжнародних стандартів і практики Верховного Суду України (ВСУ). Актуальність теми зумовлено не лише внутрішніми потребами вдосконалення правозастосування, але й зобов'язаннями України з адаптації національного законодавства до стандартів Ради Європи та виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав людини, зокрема гарантій права на альтернативну службу та дотримання принципу пропорційності у примусовому виконанні обов'язків.

МЕТА статті – комплексне, системне та поглиблене

дослідження ознак і складу таких форм суспільно небезпечної поведінки, як відмова від виконання правового обов'язку та бездіяльність, з акцентом на визначенні чітких критеріїв їх розмежування та виявленні проблем, що виникають у правозастосовній практиці.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу цього дослідження становить інтегроване застосування загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Діалектичний метод застосовано для з'ясування сутності понять «відмова від виконання правового обов'язку» та «бездіяльність» у взаємозв'язку з іншими елементами складу злочину та виявлення їх суперечливих рис. Формально-логічний метод дав змогу уточнити дефініції цих категорій та встановити їхні об'єктивні й суб'єктивні ознаки шляхом аналізу законодавчих формулювань у ККУ. Системний метод застосовано для визначення взаємозв'язків між положеннями доктрини, національного законодавства та позицій судової практики. Порівняльно-правовий метод застосовано для співставлення норм ККУ зі стандартами міжнародних актів, зокрема Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Європейської конвенції з прав людини.

РЕЗУЛЬТАТИ

В українській кримінально-правовій доктрині «відмова від виконання правового обов'язку» та «бездіяльність» визнаються окремими, самостійними формами суспільно небезпечної поведінки, які, попри наявність певних спільних ознак, істотно відрізняються за змістом, механізмом реалізації та формою зовнішнього прояву. Їх чітке розмежування є ключовою передумовою правильної кримінально-правової кваліфікації діянь, забезпечення єдності правозастосовної практики та дотримання принципів законності й індивідуалізації кримінальної відповідальності [3, с.46-48].

З огляду на це детальний розгляд кожної з цих форм поведінки дає змогу виявити специфічні риси, які зумовлюють особливості їх правового аналізу. Так, відмова характеризується наявністю активного та свідомого волевиявлення, спрямованого на умисне невиконання обов'язку, встановленого законом чи іншим нормативно-правовим актом. Йдеться про цілеспрямований і вольовий акт, що зазвичай має відкритий, демонстративний і ка-

тегоричний характер, коли особа прямо – в усній або письмовій формі – заявляє про своє небажання виконувати покладені на неї дії [12, с. 83-85].

Водночас бездіяльність у кримінально-правовому аспекті суттєво відрізняється від відмови. Вона становить пасивну форму суспільно небезпечної поведінки, яка полягає в утриманні від виконання обов'язкових дій, що особа мала реальну можливість і була зобов'язана здійснити за конкретних обставин. Така поведінка може мати «чисту» форму – повну відсутність дії за наявності обов'язку діяти, – або «змішану», коли невиконання основних дій поєднується з вчиненням інших, які не усувають факту порушення встановленого обов'язку.

Важливими критеріями розмежування цих форм є часові межі та характер зовнішнього прояву наміру. Відмова зазвичай має одномоментний характер і завершується в момент здійснення акту волі (наприклад, подання рапорту про небажання виконувати обов'язки), тоді як бездіяльність є тривалою у часі та зберігається доти, доки обов'язок не буде виконано або не зникнуть обставини, що унеможливають його виконання. Водночас відсутність відкритого й категоричного вияву наміру є типовою рисою бездіяльності, що принципово відрізняє її від відмови. Такий підхід знаходить відображення як у наукових дослідженнях, так і у правозастосовній практиці, зокрема у кваліфікації складів злочинів, передбачених ст.ст. 390-1 та 409 ККУ, де тривалість невиконання розглядається як один з ключових критеріїв правового оцінювання діяння [2, с. 152-153].

Не менш суттєвою різницею між відмовою та бездіяльністю є їхній психологічний зміст. Відмова завжди ґрунтується на прямому умислі: особа усвідомлює протиправність своєї поведінки, передбачає можливі наслідки та свідомо прагне їх настання у вигляді невиконання конкретного юридичного обов'язку. У цьому разі вольовий елемент має чітко виражений, відкритий і часто демонстративний характер.

Бездіяльність також може бути результатом умисних дій, однак її вольовий компонент не обов'язково виявляється відкрито. Часто її зумовлено сукупністю психологічних, соціальних або ситуаційних чинників, які не супроводжуються прямим і категоричним вираженням небажання діяти. У науковій літературі підкреслено, що відмова є різновидом активної поведінки, тоді як бездіяльність становить окрему, самостійну форму злочинної діяльності зі специфічним механізмом настання суспільно небезпечних наслідків. Така позиція відповідає положенням загальної теорії кримінального права, згідно з якими об'єктивна сторона злочину може проявлятися як у формі дії, так і у формі бездіяльності [12, с. 83-85]. Отже, серед ключових орієнтирів для розмежування відмови від виконання правового обов'язку та бездіяльності варто виокремити характер і ступінь вираженості волевиявлення, часові межі вчинення діяння, а також наявність чи відсутність прямого умислу. Коректне встановлення цих параметрів є необхідною передумовою для правильної кримінально-правової кваліфікації.

Нормативне підґрунтя для визначення змісту та меж понять «відмова від виконання правового обов'язку» і «бездіяльність» міститься у положеннях ККУ, зокрема у ст.ст. 336-2, 390-1, 407–409, якими встановлено кримінальну відповідальність за окремі форми ухилення від виконання встановлених законом обов'язків [6]. По-

казовим прикладом законодавчого закріплення відмови як самостійної форми протиправної поведінки є ст. 409 ККУ, що передбачає кримінальну відповідальність за відмову від несення обов'язків військової служби. Ця норма виокремлює відмову як окремий склад злочину, що має власні об'єктивні та суб'єктивні ознаки, відмінні від суміжних діянь, – зокрема, ухилення від військової служби чи невиконання окремого обов'язку. Важливим є те, що законодавець визнає відмову не просто різновидом невиконання обов'язків, а окремим кримінально караним проявом активного волевиявлення, спрямованого на категоричне й демонстративне заперечення виконання покладених на особу завдань [4, с. 149-159]. На відміну від зазначеної норми у ст. 390-1 ККУ передбачено кримінальну відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників. За своєю законодавчою конструкцією цей склад злочину відноситься до форм бездіяльності, оскільки об'єктивна сторона полягає у пасивному невиконанні встановлених законом обов'язків за наявності реальної можливості їх виконати, без відкритого та категоричного волевиявлення про відмову підкоритися вимогам суду чи іншого компетентного органу [9, с. 354-356].

Ст.ст. 407 і 408 ККУ за зовнішніми проявами можуть бути схожими на бездіяльність, проте в їх складі немає визначального для відмови елементу – відкритого й демонстративного прояву волі особи не виконувати обов'язок. Натомість ст. 336-2 ККУ охоплює обидва варіанти поведінки: як активні дії, спрямовані на умисне невиконання обов'язку, так і пасивне утримання від його виконання, характерне для бездіяльності [6].

Міжнародно-правові стандарти, закріплені у ст. 8 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. та ст. 4 Європейської конвенції з прав людини 1950 р [5; 7], вимагають, щоб будь-яке примусове виконання обов'язків ґрунтувалося на законі та відповідало принципу пропорційності. Водночас рекомендації ООН та Ради Європи у сфері військової служби передбачають гарантії реалізації права на альтернативну (невійськову) службу з мотивів совісті, що уможливує чітке відмежування кримінально караної відмови від правомірної, заснованої на міжнародно-визнаних правах і свободах [8, с. 123-129].

Важливі орієнтири для розмежування правомірної відмови від виконання обов'язку та кримінально карної поведінки містяться у практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). У справі *Bayatyan v. Armenia* (2011) [1] ЄСПЛ визнав, що право на відмову від військової служби з мотивів совісті є складником свободи думки, совісті та релігії, гарантованої ст. 9 Європейської конвенції з прав людини. ЄСПЛ підкреслив, що кримінальне переслідування особи, яка відмовляється від служби з релігійних або етичних міркувань, за наявності можливості альтернативної служби, порушує міжнародні стандарти прав людини. Аналогічні висновки викладено в рішенні *Papavasilakis v. Greece* (2016), де Суд зобов'язав державу забезпечити ефективний механізм розгляду заяв про альтернативну службу, а формальне ігнорування мотивів совісті визнав несумісним із принципом пропорційності. Висновки ЄСПЛ набувають особливої ваги для України, яка відповідно до своїх міжнародних зобов'язань перед Радою Європи та ООН по-

винна адаптувати національне законодавство так, щоб чітко відмежовувати правомірну відмову, засновану на міжнародно-визнаних правах і свободах, від протиправної бездіяльності чи категоричної відмови виконувати юридичний обов'язок.

Розуміння природи відмови нерозривно пов'язане з категорією юридичного обов'язку, під яким слід розуміти встановлену нормами права та гарантовану державою міру необхідної поведінки, спрямовану на реалізацію прав і законних інтересів інших осіб, а також на виконання завдань, покладених на державні органи.

Судова практика засвідчує, що чітке розмежування відмови від виконання правового обов'язку та бездіяльності нерідко викликає значні труднощі, особливо у випадках, коли зовнішні прояви поведінки не дають змоги однозначно визначити її правову природу. Показовим є неприбуття військовослужбовця на службу без подання відповідної заяви: за наявності доказів активного і свідомого волевиявлення така поведінка кваліфікується як відмова, тоді як за відсутності відкритої заяви або інших підтверджень наміру – як бездіяльність, що охоплюється складами злочинів, пов'язаних із самовільним залишенням військової частини чи дезертирством.

Аналогічні колізії виникають і у справах про невиконання обмежувальних приписів, коли необхідно встановити, чи зумовлено поведінку особи демонстративною відмовою підкоритися рішенням суду, чи є наслідком пасивного ігнорування його вимог. У рішеннях у справах за ст. 409 ККУ ВСУ наголошує: відмова пов'язана з чітко вираженим наміром не виконувати обов'язок, підтвердженим конкретними діями чи заявами, які можуть бути зафіксовані документально або підтверджені свідками. За відсутності такого підтвердження дії кваліфікуються як бездіяльність.

Зокрема, у постанові ВСУ від 03.12.1997 № 13 [11] чітко вказано, що бездіяльність органу влади, зокрема у формі ненадання відповіді чи ухвалення рішення, є протиправною дією, яка не підпадає під категорію умисної відмови. У справі № 569/17036/18 (19.02.2019) [10] ВСУ встановив, що рішення про відмову у відкритті провадження з підстав бездіяльності без виконання законних вимог до скарги є неправомірним.

Практика апеляційних судів свідчить про численні випадки виправлення помилок судів першої інстанції, коли публічне ігнорування обмежувального припису без відповідної заяви помилково розцінювалося як відмова, хоча фактичні обставини вказували на пасивне невиконання обов'язку [9, с. 354-356].

З метою мінімізації помилок у кваліфікації правопорушень необхідно впровадити уніфіковані підходи до тлумачення ознак відмови від виконання правового обов'язку та бездіяльності. У разі кваліфікації відмови ключовим доказовим елементом має бути активне, чітко виражене волевиявлення особи, підтверджене не лише

документальними матеріалами (рапортами, письмовими поясненнями тощо), а й свідченнями очевидців, відео- чи аудіозаписами та іншими належними доказами. Для встановлення бездіяльності вирішальним є доведення факту пасивного утримання від вчинення обов'язкових дій за наявності реальної та об'єктивної можливості їх виконання.

Для забезпечення єдності судової практики доцільним видається систематизація рішень у справах цієї категорії та узагальнення правових позицій ВСУ шляхом прийняття офіційних роз'яснень або постанов Пленуму. Додатково варто розробити методичні рекомендації для суддів і слідчих, в яких буде чітко окреслено алгоритм перевірки ознак відмови та бездіяльності, критерії їх розмежування та типові приклади кваліфікації. Запровадження таких інструментів знизить ризик різночитань, підвищить рівень правової визначеності та сприятиме стабільності й передбачуваності правозастосовної практики.

ВИСНОВКИ

Дослідження підтвердило, що «відмова від виконання правового обов'язку» та «бездіяльність» є самостійними формами суспільно небезпечної поведінки, які, попри наявність окремих спільних ознак, суттєво різняться за механізмом прояву, психологічним змістом і часовими характеристиками. Відмова має активний і свідомий характер, що виражається у категоричному та демонстративному невиконанні покладеного обов'язку, тоді як бездіяльність виявляється у пасивному утриманні від дії за наявності реальної можливості її виконати.

Чітке розмежування цих понять є необхідною умовою коректної кримінально-правової кваліфікації, запобігання їх ототожненню та забезпечення єдності судової практики. Воно сприяє дотриманню принципів законності, справедливості та індивідуалізації кримінальної відповідальності, а також мінімізує ризик помилок, здатних призвести до скасування судових рішень або зміни кваліфікації.

Виявлені проблеми правозастосування свідчать про доцільність законодавчого закріплення чітких дефініцій понять «відмова від виконання правового обов'язку» та «бездіяльність» у ККУ. Крім того, необхідним є розроблення методичних рекомендацій для судів і органів досудового розслідування з алгоритмом перевірки ознак цих форм поведінки, критеріями їх розмежування та типовими прикладами кваліфікації. Важливим кроком стане також узагальнення практики Верховним Судом та її закріплення у формі офіційних роз'яснень або постанов Пленуму.

Реалізація цих заходів дасть змогу підвищити рівень правової визначеності, забезпечити стабільність і передбачуваність правозастосування та зміцнити гарантії захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. The Right to Conscientious Objection Under Martial Law in Ukraine by Illia Roskoshnyi - Canopy Forum. Canopy Forum. URL: https://canopyforum.org/2023/08/08/the-right-to-conscientious-objection-under-martial-law-in-ukraine/?utm_source=chatgpt.com
2. Войтюк Т.Р. Відмова від несення обов'язків військової служби (стаття 409 Кримінального кодексу України): окремі проблеми застосування. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2019. Вип. 8. С.152-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvika_2019_8_19.
3. Войтюк Т.Р., Сацк Л.А. Відмова від виконання правового обов'язку у статтях про кримінальні правопорушення проти правосуддя. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 10 грудня 2021 р.)*. Луцьк, 2021. 270 с. С.46-48.

4. Задоа К.П. Особливі (спеціальні) форми вчинення злочину за кримінальним правом України: постановка проблеми. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С.149-159.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Кримінальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
8. Мохончук Б., Ковтуненко О. Альтернативна служба з міркувань совісті: міжнародні стандарти, судова практика та проблеми регулювання в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2025. № 1. С. 44-55. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2025.5>
9. Оробець К.М. Ухилення від прийняття на військову службу за контрактом (ст.336-2 КК України): характеристика складу кримінального правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С.354-358.
10. Особливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого/дізнавача/прокурора під час досудового розслідування. Вища школа адвокатури НААУ. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/osoblivosti-oskartzennia-risen-dii-ci-bezdiialnosti-slidcogodiznavacaprokurora-pid-cas-dosudovogo-rozsliduvannia?utm_source=chatgpt.com
11. Про практику розгляду судами справ за скаргами на рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних, посадових і службових осіб у сфері управлінської діяльності, які порушують права та свободи громадян. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0013700-97?utm_source=chatgpt.com#Text
12. Удовиченко О.В. Кримінальна відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників: дис. ... канд. юрид. наук. Кропивницький, 2023.

References

1. The Right to Conscientious Objection Under Martial Law in Ukraine by Illia Roskoshnyi - Canopy Forum. Canopy Forum. URL: https://canopyforum.org/2023/08/08/the-right-to-conscientious-objection-under-martial-law-in-ukraine/?utm_source=chatgpt.com
2. Voitiuk T.R. Refusal to perform military service duties (Article 409 of the Criminal Code of Ukraine): certain problems of application. *Bulletin of Lviv University of Trade and Economics. Legal Sciences*. 2019. № 8. pp. 152–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkau_2019_8_19 (In Ukrainian).
3. Voitiuk T.R., Satsyk L.A. Refusal to fulfil a legal duty in articles on criminal offences against justice. *Problemy Problems of ensuring human rights and freedoms: Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference (Lutsk, 10 December 2021)*. Lutsk, pp. 46–48 (In Ukrainian).
4. Zadoia K.P. Special forms of committing a crime under the criminal law of Ukraine: problem statement. *Bulletin of Criminal Proceedings*, 2015. № 2. pp. 149–159 (In Ukrainian).
5. Verkhovna Rada of Ukraine. Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms (with protocols) (European Convention on Human Rights). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (In Ukrainian).
6. Verkhovna Rada of Ukraine. Criminal Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (In Ukrainian).
7. Verkhovna Rada of Ukraine. International Covenant on Civil and Political Rights. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (Accessed 05 August 2025) (In Ukrainian).
8. Mokhonchuk B., Kovtunencko O. Alternative service for reasons of conscience: international standards, case law and regulatory challenges in Ukraine. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*. 2025. № 1. pp. 44–55. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2025.5> (In Ukrainian).
9. Orobets K.M. Evasion of enlistment for military service under contract (Article 336-2 of the Criminal Code of Ukraine): characteristics of the criminal offence composition. *Legal Scientific Electronic Journal*. 2024. № 8. pp. 354–358 (In Ukrainian).
10. Peculiarities of appealing decisions, actions or inaction of an investigator/inquirer/prosecutor during pre-trial investigation. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/osoblivosti-oskartzennia-risen-dii-ci-bezdiialnosti-slidcogodiznavacaprokurora-pid-cas-dosudovogo-rozsliduvannia?utm_source=chatgpt.com (In Ukrainian).
11. Verkhovna Rada of Ukraine. On the practice of consideration by courts of cases on complaints against decisions, actions or inaction of state authorities, local governments, legal entities, officials and civil servants in the field of administrative activities that violate the rights and freedoms of citizens. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0013700-97?utm_source=chatgpt.com#Text (In Ukrainian).
12. Udovychenko O.V. Criminal liability for failure to comply with restrictive measures, restrictive orders or failure to complete a program for offenders: diss. ... PhD in legal sciences. Kropyvnytskyi, 2023. (In Ukrainian).

Taras VOITIUK

PhD in Legal Sciences, Senior Lecturer, Open International University of Human Development "Ukraine" (Dubno Branch)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5534-417X>

e-mail: vtr.vvl@gmail.com

CRITERIA FOR DIFFERENTIATING REFUSAL TO FULFILL A LEGAL DUTY AND INACTION

The paper comprehensively examines the concepts of «refusal to perform a legal duty» and «omission» in the criminal law of Ukraine, identifying their key differences in terms of form, mechanism of manifestation, temporal characteristics, and psychological content. Based on the analysis of doctrinal approaches, provisions of the Criminal Code of Ukraine, and international legal standards, as well as generalization of national judicial practice, the author substantiates that these forms of socially dangerous behavior, despite certain common features, have fundamentally different legal natures. Refusal is characterized by active, conscious, and categorical will expression, often demonstrative, aimed at deliberate non-performance of a duty established by law or other regulatory act, while omission constitutes passive abstention from actions that a person had both the real opportunity and legal obligation to perform. Special attention is paid to the objective and subjective elements of each form, including the type and degree of will expression, the temporal limits of the act, and the presence or absence of direct intent. The research highlights problematic aspects of law enforcement, particularly in cases where the external manifestations of behavior are similar, leading to difficulties in qualification and risks of misinterpretation. The study emphasizes the importance of unified approaches to interpretation, systematization of court decisions, and the need for legislative definition of these concepts in the Criminal Code of Ukraine. The proposed methodological recommendations and illustrative examples are aimed at improving the uniformity, stability, and predictability of law enforcement practice, ensuring compliance with the principles of legality, justice, and individualization of criminal liability.

Keywords: refusal to perform a legal duty, omission, differentiation criteria, criminal liability, objective and subjective elements, criminal law of Ukraine, judicial practice, international legal standards